

Olga Giwer

Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej
giwer@bg.pw.edu.pl

Prawa Ranganathana

- 1. Książki są po to, by z nich korzystać.*
- 2. Daj każdemu czytelnikowi odpowiednią dla niego książkę.*
- 3. Każda książka ma swojego czytelnika.*
- 4. Oszczędzaj czas czytelnika.*
- 5. Biblioteka jest żywym, rozwijającym się organizmem.*

Selekcja zasobów w bibliotekach akademickich jako element polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów

Selection of resources in academic libraries as an element of collecting and shaping policy

Abstrakt

W epoce dynamicznie rozwijającej się nauki i publikowaniu nowych osiągnięć naukowych selekcjonowanie materiałów bibliotecznych staje się koniecznością. Prawidłowo i systematycznie prowadzone prace aktualizacyjne są integralną częścią polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów bibliotek. Najważniejsze problemy związane z zagadnieniem to: cele i kryteria typowania dokumentów do wycofania; znalezienie odpowiedzi na pytanie o funkcję archiwizowania realizowaną przez biblioteki systemu informacyjnego wyższej uczelni; bariery psychologiczne bibliotekarzy i pracowników naukowych związane z definitywnym usuwaniem książek z kolekcji; procedury i działania praktyczne; uwarunkowania prawne, podział prac na etapy i właściwa ich organizacja; zagadnienia szeroko rozumianej współpracy; w ramach systemu informacyjnego uczelni, jak i bibliotek w kraju; problematyka selekcji księgozbioru likwidowanych bibliotek instytutowych. W dobie nauczania na odległość tematu selekcji zbiorów nie można uniknąć lub potraktować marginalnie. Doświadczenia zdobyte podczas prac selekcyjnych w Bibliotece Głównej i bibliotekach systemu informacyjnego Politechniki Warszawskiej posłużyły jako materiał ilustrujący omawianą problematykę

In the epoch of dynamically developing research and publishing new scientific achievements it is necessary to select library collections. Updating work, if carried out properly and systematically, constitutes an integral part of collecting and shaping policy followed by libraries. The most important problems connected with this program are: aims and criteria of selecting documents to be withdrawn; finding the answer to the question of archive making functions fulfilled by the information system of

university libraries; psychological barriers, felt by librarians and research workers, connected with the final decision to withdraw the given books from the collection; procedures and practical activities; problems connected with the lack of clearly stated rules in this field; division of work into stages and its proper organization; widely understood cooperation with state libraries (within university information system); and selecting the collection of institute libraries to be rid of. In the era of e-learning the problem of collection selecting cannot be avoided or treated marginally. The experience gained during selection work in the Main Library (as well as in cooperating departments and branch libraries) of Warsaw University of Technology serves as the material illustrating the discussed issues.

Wprowadzenie

Zmieniający się w ostatnich latach model biblioteki akademickiej wymusza aktualizowanie zbiorów. Wprowadzanie zintegrowanych systemów bibliotecznych, organizowanie dla czytelników wolnego dostępu zarówno do księgozbiorów tradycyjnych jak i elektronicznych źródeł informacji jest obecnie jedną z głównych przyczyn przeprowadzania selekcji. Zmiana programów nauczania w szkole wyższej, otwieranie nowych kierunków, powoduje konieczność dostosowywania księgozbioru do potrzeb czytelnika. Pojemność magazynów bibliotecznych i baz danych obliguje do tworzenia miejsc dla nowych publikacji. W epoce dynamicznie rozwijającej się nauki i publikowania nowych osiągnięć naukowych selekcjonowanie materiałów bibliotecznych staje się koniecznością. Prawidłowo i systematycznie prowadzone prace aktualizacyjne są integralną częścią polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów bibliotek akademickich.

Publikacje naukowe, zwłaszcza w dziedzinach technicznych, ulegają szybkiej dezaktualizacji. Zagadnienia starzenia się literatury były przedmiotem badań naukowych. Zajmowali się nimi R.E Burton i R.W. Kebler, oraz amerykański naukoznawca i fizyk Derek J. Solla de Princ. R.E Burton i R.W. Kebler sformułowali prawo starzenia się informacji.¹ Podzielili publikacje na 2 grupy, tj. efemeryczne i klasyczne. Do publikacji efemerycznych zaliczono te, których treści ulegają najszybszej dezaktualizacji. Z badań D. Solla de Princa, przeprowadzonych w drugiej połowie lat 60 XX wieku wynika, że rozwój nauki powoduje, iż co 10-15 lat podwaja się liczba publikacji naukowych, co w konsekwencji prowadzi do utraty aktualności starszych wydawnictw.² Większość wydawnictw z dziedzin technicznych zalicza się do efemerycznych (w określeniu Solla de Princa ulotnych) i traci w ciągu 5 lat ok. 49-59% aktualności, po 10 latach 72-76%, po 15 latach już 79-83%.³ W innych dziedzinach, np. w prawie, literaturze

¹ Batorowska M., Czubała B.: *Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej* Kraków: Wydaw. WSP, 1996, s. 22.

² Solla de Prince D.J.: *Mała nauka – wielka nauka* Warszawa: PWN, 1967, s. 14.

³ Tamże, s. 118-120.

publikacje zachowują znacznie dłużej aktualność. Trzeba jednak zaznaczyć, że przytoczone dane odnoszą się do literatury naukowej, publikacje dydaktyczne mają znacznie dłuższą aktualność.

Przechowywanie nieaktualnej i niewykorzystywanej literatury jest niecelowe i kosztowne. Selekcja jest niezbędnym warunkiem racjonalnego kształtowania i zarządzania posiadanym zasobem, przynosi wymierne korzyści zarówno merytoryczne, ekonomiczne, jak i praktyczne.

Zagadnienia prawne

Brak jest jednoznacznych aktów normatywnych, dla procesów selekcyjnych zastosowanie więc mają przepisy regulujące funkcjonowanie bibliotek

1. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku: O Bibliotekach Dziennik Ustaw Nr 85 poz. 539.
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 listopada 1999 r. (Dziennik Ustaw Nr 93 poz. 1077 w sprawie ewidencji materiałów bibliotecznych).
3. Przepisy wewnętrzne uczelni regulujące tryb postępowania z majątkiem trwałym uczelni oraz majątkiem rejestrowanym w bibliotecznych księgach inwentarzowych.

Cele i kryteria selekcji

Każda z bibliotek ma wypracowaną politykę gromadzenia zgodną z misją i zadaniami statutowymi. Bez systematycznego selekcjonowania zbiorów prawidłowe jej prowadzenie jest niemożliwe. Zaniechanie selekcjonowania jest równie naganne jak zaniechanie gromadzenia. Ma to szczególne znaczenie w przypadku bibliotek uczelnianych, mających za zadanie dostarczanie aktualnej literatury naukowej z uwzględnieniem postępu nauki i prezentacji najnowszych osiągnięć. Selekcja ma na celu osiągnięcie korzyści merytorycznych, ekonomicznych i organizacyjnych.

Cele merytoryczne to aktualizacja posiadanej kolekcji i dostosowywanie jej do potrzeb czytelników.

Cele organizacyjne to zwiększona efektywność zarządzania zbiorami, usuwanie książek zniszczonych, zdekompletowanych i zainfekowanych, uzyskanie przestrzeni dla gromadzonych wydawnictw i czytelników, ułatwione prace związane udostępnianiem i z kontrolą księgozbioru.

Cele ekonomiczne to ograniczenie kosztów przechowywania zbędnej literatury.

W zależności od wytyczonego celu Komisja Selekcyjna może uwzględnić różne kryteria typowania dokumentów do ubytowania, takie jak:

- 1) niska wartość naukowa i dydaktyczna,
- 2) nieaktualne treści dokumentu,
- 3) brak zainteresowania ze strony czytelników,
- 4) tematyka niezgodna z profilem gromadzenia zbiorów,
- 5) mało znany język dokumentu,
- 6) nadmierna liczba egzemplarzy danego tytułu nieadekwatna do potrzeb biblioteki,
- 7) wydawnictwa zniszczone, zacytane,
- 8) zdekompletowanie dokumentu, uniemożliwiające korzystanie.

O ile kryteria 5-8 są ewidentną przesłanką do usunięcia egzemplarza z kolekcji i nie będą budziły niczych wątpliwości, to pozostałe nie są już tak oczywiste, i wymagają odpowiedniego uzasadnienia. Szczególnie trudnym przy podejmowaniu decyzji o usunięciu jest **kryterium braku zainteresowania ze strony czytelników**. Jest to najtrudniejsze kryterium zarówno do podjęcia decyzji o wycofaniu książki jak i do uzasadnienia, należy zawsze przeprowadzić wnikliwą analizę wypożyczeń i rozważyć kilka aspektów:

- Czy jeżeli przez ostatnie 20-30 lat nikt nie wypożyczył książki a mamy inne z tej tematyki, to jest nam dalej potrzebna?
- Jeżeli książka figuruje w katalogach, jest widoczna dla czytelnika, a nie jest od lat wypożyczana, to można wnioskować o jej nieprzydatności?
- Kto jest autorem i jaki ma dorobek naukowy, czy jest związany z uczelnią, regionem.
- Jaka jest historia danego dzieła, może są w nim cenne notatki.
- Czy jest dostępna w innych bibliotekach?
- Jaki był nakład?
- Czy chcemy mieć szeroko reprezentowaną literaturę z danej dziedziny, nawet pomimo braku zainteresowania ze strony czytelników.

Przy tym kryterium warto zadać pytanie o **funkcję archiwizowania** realizowaną przez biblioteki uczelniane. Czy powinny i stać je na przechowywanie „martwej”, niewykorzystywanej literatury niepotrzebnej użytkownikom, dla których biblioteka została stworzona. I czy tak naprawdę znajdują się czytelnicy, którzy skorzystają z przechowywanej dziesiątkami lat książki.

Wiele bibliotek akademickich jest wytypowanych przez Ministra Kultury i Sztuki (Rozporządzenie z dnia 24 listopada 1998 r) do tworzenia Narodowego Zasobu Bibliotecznego (NZB). Regulamin NZB wyraźnie określa, co powinno być przechowywane. Nie wszystkie starsze publikacje spełniają kryteria Narodowego Zasobu, nie ma więc prawnego wymogu nakazującego ich przechowywanie.

Podejmując decyzje o ubytkowaniu należy pamiętać, że te same tytuły gromadzi wiele bibliotek zarówno w sieci biblioteczno-informacyjnej uczelni, jak i regionu. Warto sprawdzić, gdzie jeszcze jest dane wydawnictwo i w razie potrzeby skorzystać z wypożyczeń międzybibliotecznych.

W tym aspekcie odczuwa się brak biblioteki centralnej np. w regionie, która byłaby zobligowana do przechowywania egzemplarza archiwalnego przejętego z bibliotek i tym samym zwalniała je z obowiązku przechowywania niepotrzebnych książek. Biblioteka wytypowana do archiwizowania literatury powinna mieć możliwość powiększenia powierzchni magazynowej i środki w budżecie na prace związane z całokształtem zagadnienia (opracowanie, katalogowanie, udostępnianie itp.).

Przechowywanie nieudostępnianej od kilkudziesięciu lat literatury jest po prostu nieekonomiczne i nieuzasadnione. Utrudnia zarządzanie posiadanymi zbiorami, obniża ich jakość. Po wnikliwej analizie warto się zastanowić, czy koszt przechowywania niecieszącej się zainteresowaniem czytelników od lat publikacji jest opłacalny. Jan Wołosz pisze w *Efektywnej bibliotece publicznej w społeczeństwie informacyjnym*, że z obliczeń prowadzonych przez amerykańców wynika, iż roczny koszt przechowywania książki w bibliotece wynosi ok. 30 dolarów⁴ i nawet jeżeli te szacunki w Polsce są mniejsze, to przechowywanie materiałów zbędnych i zdezaktualizowanych jest niecelowe i kosztowne. Jeżeli pozycje nie tworzą NZB lub nie traktujemy ich jako materiału archiwalnego, to może przeznaczyć je do selekcji i zaproponować innej bibliotece

Kolejnymi trudnymi do podjęcia decyzji są **kryteria niskiej wartości naukowej i dydaktycznej oraz nieaktualne treści dokumentu**. Te kryteria są trudne do uzasadnienia, mogą budzić wątpliwości. W tym wypadku warto poprosić o ekspertyzę fachowców dziedzinowych, aby uwiarygodnić słuszność decyzji Komisji o wycofaniu egzemplarza ze zbiorów. Inne niebezpieczeństwo, to różne opinie specjalistów na temat tej samej książki. W przypadkach wątpliwych warto jednak pozostawić książkę w bibliotece i ewentualnie podjąć decyzję przy kolejnej selekcji. Należy jednak pamiętać, że biblioteki uczelniane nie są Biblioteką Narodową i mają inne funkcje. Stworzone są przede wszystkim po to, aby zaspokajać aktualne potrzeby studentów i pracowników, a archiwizowanie zbędnej literatury naukowej nie jest ich podstawowym zadaniem.

Usunięcie egzemplarza z kolekcji jest decyzją nieodwracalną, budzącą u bibliotekarzy **bariery psychologiczne** związane z usuwaniem z zasobu książek, które nie są zniszczone. Jakkolwiek zrozumiałe, to obok pracochłonności procesów selekcyjnych, stanowią najpoważniejszą i najtrudniejszą do przewyciężenia przeszkodę w aktualizowaniu i odnawianiu zbiorów. Świadomość, że w przypadku nietrafnej decyzji trudno książkę, zwłaszcza w przypadku starszych wydań, odzyskać, powoduje, że odkładamy decyzje o selekcji „na później” i przechowujemy następne kilka lub kilkanaście lat wydawnictwo, którym interesuje się jedynie co 5 lub 10 lat Komisja Inwentaryzacyjna. Podjęcie decyzji ubytковania i rozwianie

⁴ Wołosz J.: *Efektywna biblioteka publiczna w społeczeństwie informacyjnym* [on-line]. 2002 [dostęp 14 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/standardy/wolosz.php>.

wątpliwości może ułatwić poznanie sposobu pozyskania zbędnej literatury. Najczęściej wydawnictwa zbędne, zalegające magazyny to różnego rodzaju dary, legaty, wymuszone przejęcia. Oczywiście jest, że bibliotekarze doskonale wiedzą, co jest potrzebne środowisku, w którym działa biblioteka i znają przydatność czytelniczą określonego wydawnictwa. Nie usuniemy z kolekcji książki cieszącej się zainteresowaniem lub cennej, tak więc najczęściej nasze obawy są nieuzasadnione. Ponadto w epoce ciągle zmieniających się i rozwijających technologii i badań owocujących publikacją nowych osiągnięć, aktualizowania wydań, koniecznym jest usuwanie przestarzałej, zbędnej literatury. Zacytuję tu stwierdzenia Lucjana Bilińskiego,⁵ że *łatwiej jest usunąć z biblioteki bibliotekarza aniżeli książkę*. Uważam, że warto przełamywać bariery psychologiczne i definitywnie rozstać się ze zbędną literaturą. Zwłaszcza, gdy tak wiele mówi się o podnoszeniu jakości usług. Bezużyteczny księgozbiór nie wpłynie na zainteresowanie czytelnika biblioteką.

Organizacja prac i procedury selekcji na przykładzie systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Warszawskiej

W Bibliotece Głównej i w bibliotekach systemu informacyjnego od 2004 roku zintensyfikowano prace selekcyjne. Organizacja i sposób prowadzenia pracy pozwoliły na osiągnięcie wymiernych rezultatów.

Na początku opracowano w porozumieniu z kierownikami zainteresowanych oddziałów plan pracy i podzielono ją na etapy. Postanowiono również zainteresować selekcją zasobów biblioteki systemu informacyjnego PW. W Oddziale Kontroli i Aktualizacji zbiorów przeprowadzono analizę prac selekcyjnych na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat w BG i systemie bibliotecznym Politechniki Warszawskiej, oraz przeprowadzono telefoniczną ankietę wśród bibliotekarzy. Zebrane informacje wykazały, że większość bibliotek prowadzi prace selekcyjne. Najczęściej są to działania prowadzone raz na kilka lat i usuwane są wówczas duże partie książek, które najczęściej nie znajdują zainteresowania w innych bibliotekach. Aby zainteresować bibliotekarzy systemu problematyką selekcji i poprawić przepływ informacji na temat wycofywanych wydawnictw w sieci PW, z inicjatywy Dyrektora BG opracowano *Instrukcję postępowania przy selekcji materiałów bibliotecznych*. Kolejnym krokiem zmierzającym do poprawy i intensyfikacji prac selekcyjnych było zorganizowanie spotkania z bibliotekarzami w całości poświęconego tej tematyce. Na spotkaniu omówiono podstawowe problemy takie jak procedury, kryteria, uwarunkowania prawne, tworzenie dokumentacji, przekazywanie wycofanych książek innym bibliotekom, studentom i na makaturę. Spotka-

⁵ Biliński L.: *Selekcja zbiorów bibliotecznych warunkiem ich racjonalnego gromadzenia* „Bibliotekarz” 1995, nr 1, s. 19.

nie przyniosło wymierne rezultaty i liczba selekcionowanych książek w systemie PW wyraźnie w roku 2004 się zwiększyła.

W Bibliotece Głównej postanowiono w pierwszej kolejności zaktualizować księgozbiór dydaktyczny. Aby ułatwić i przyspieszyć prace, postanowiono wykorzystać do tworzenia wykazów system ALEPHA w tym celu wprowadzono nowy status pozwalający generować z systemu listy wycofywanych książek, a następnie tworzyć odpowiednią dokumentację po przeniesieniu ich do Exela. Ponieważ Biblioteka Główna zobowiązana jest do tworzenia NZB zdefiniowano egzemplarz archiwalny, który będzie zachowany w zbiorach, nawet jeżeli jego treści uległy dezaktualizacji. Pozwoli to na archiwizowanie wydawnictw PW i innych dokumentujących rozwój nauk technicznych.

Podstawowym działaniem było opracowanie w porozumieniu z wszystkimi zainteresowanymi Oddziałami BG procedur selekcyjnych w Bibliotece Głównej PW i określenie obowiązków w tym zakresie każdej z agend. Procedury funkcjonujące w Bibliotece Głównej to:

1. Powołanie decyzją Dyrektora BG Komisji Selekcyjnej. W skład Komisji wchodzi bibliotekarze z doświadczeniem i praktyką.
2. Wytypowanie książek do wycofania, zgodnie z założonymi kryteriami.
3. Sporządzenie wykazu wyselekcjonowanych dokumentów i zmiana statusu egzemplarza w bazie.
4. Sporządzenie dokumentacji ubytkowania zgodnie z obowiązującym Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 listopada 1999 roku.
5. Wycofanie (ubytkowanie) spisanych książek z inwentarzy Biblioteki i bazy danych.
6. Pomniejszenie salda Biblioteki o wartość wynikającą z protokołu ubytków.
7. Techniczne przygotowanie księgozbioru do wycofania (skasowanie pieczętek i sygnatur).
8. Przekazanie wycofanych książek innym bibliotekom, studentom lub na makulaturę.

Przystępując do prac selekcyjnych przyjęto, że:

- będzie to proces permanentny, prowadzony etapami;
- zachowujemy w zbiorach dwa najlepiej zachowane egzemplarze tytułu, zwłaszcza wydawnictw PW;
- wykazy wycofywanych książek nie będą zawierać jednorazowo więcej niż 100 pozycji;
- na jednym wykazie nie będziemy łączyć książek wprowadzonych do bazy z książkami pozostającymi poza systemem ALEPH;
- na wykazach nie będą łączone książki zniszczone, zagrzybione, których nie można oferować innym bibliotekom;

- dopuszcza się w dokumentacji wykazy książek sporządzane odręcznie dla wydawnictw niebędących w bazie, aby uniknąć czasochłonnego przepisywania wykazów. Dla tego rodzaju książek opracowano specjalny formularz zgodny z Rozporządzeniem Min. Kultury.

Przyjęte założenia pozwoliły na efektywne łączenie prac selekcyjnych z innymi zadaniami poszczególnych oddziałów i niedezorganizowanie planów pracy. Nie wymagało to także oddelegowania pracowników do prac selekcyjnych. Kolejny etap selekcji rozpoczynano dopiero po wycofaniu z inwentarzy, bazy i magazynów wcześniej spisanych książek. Ponadto etapowanie prac selekcyjnych eliminuje „mechaniczne” wycofywanie, pozwala analizować poszczególne tytuły i minimalizuje błędy nietrafnych decyzji. Wbrew pozorom taki „wolniejszy” sposób prowadzenia selekcji pozwolił na osiągnięcie bardzo dobrych rezultatów i efektywne zagospodarowanie wyselekcjonowanych książek.

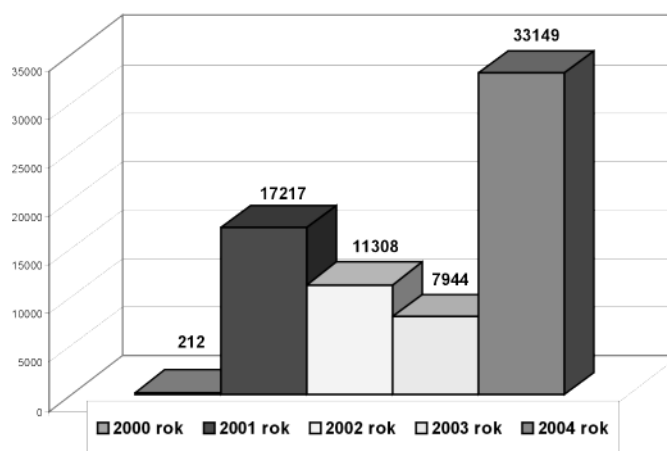
Wycofane książki są:

1. Oferowane innym bibliotekom systemu informacyjnego PW. Listy rozsyłane są drogą e-mailową z podaniem okresu obowiązywania oferty. Okazuje się, że wykazy, które liczą nie więcej niż sto pozycji, łatwiej jest sprawdzić i zamówić potrzebną pozycję. Brak odpowiedzi po miesiącu traktowany jest jako brak zainteresowania.
2. W przypadku braku zainteresowania w sieci PW książki przekazywane są bezpłatnie studentom PW. Biblioteka Główna współpracuje z Samorządem Studentów. Przedstawiciele studentów wybierają książki a następnie rozprawdają je na kiermaszach. Pozostałą literaturę wykładamy w wypożyczalni studenckiej, gdzie często znajduje zainteresowanie, zwłaszcza wśród studentów studiów wieczorowych i zaocznych.
3. Na makulaturę przekazujemy jedynie książki zagrzybione, zdekompletowane i takie, których zdezaktualizowane treści mogłyby wprowadzić w błąd studentów, (zmienione technologie, nieaktualne normy).

Prowadzone przez BG działania selekcyjne i propagowanie ich w ramach sieci przyniosły wyraźny wzrost wydawnictw ubytkowanych w bibliotekach systemu PW. Wzrosło też zainteresowanie bibliotekarzy wycofywanymi książkami. Pomimo że liczby przekazanych w ramach sieci wydawnictw nie są procentowo duże, to jednak wiele leżących książek znalazło czytelników w innych bibliotekach. Jako ilustrację można tu podać przykład Biblioteki DS., która wycofała jako niewykorzystywany od lat tytuł, który w Bibliotece Wydziału Inżynierii Materiałowej miał być przeznaczony do digitalizacji jako jeden z bardziej poszukiwanych. Innym wzorowym przykładem jest selekcja rozpoczęta w 2004 roku w Bibliotece Instytutu Elektrotechniki Teoretycznej i Systemów Pomiarowych. Postanowiono przejrzeć i zaktualizować cały księgozbiór biblioteki. W prace zaangażowali się pracownicy naukowcy, którzy wskazują książki do selekcji. Nad całością czuwa

Dyrektor Instytutu, który zachował sobie prawo ostatecznej decyzji merytorycznej i korygowania decyzji pracowników. Ponadto w trakcie przeglądania księgozbioru typowane są książki, które należy zachować jako archiwalne ze względu na ich wkład w rozwój dyscypliny lub Instytutu. Ponieważ obsada biblioteki jest jednoosobowa, w pracach pomagają studenci Instytutu i skierowani w porozumieniu z Biblioteką Główną praktykanci z Policealnego Studium Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa. Podjęte działania pozwolą na pełną aktualizację księgozbioru. Ponieważ na wykazach podawana jest przy tytułach przyczyna ubytkowania, mogą one służyć jako pomoc przy selekcjach w innych bibliotekach PW. Godnym naśladowania jest pomysł założenia w jednej z bibliotek zeszytu dla pracowników naukowych w który wpisują obok swojego nazwiska propozycje książek do selekcji z podaniem przyczyny ubytkowania.

W roku 2004 wyselekcjonowano łącznie w całym systemie biblioteczno-informacyjnym Politechniki Warszawskiej 33.149 woluminów książek, czyli odnotowano znaczny wzrost w porównaniu z latami ubiegłymi. Na 42 biblioteki tworzące system PW selekcję przeprowadziło w 24. Dla porównania w roku 2000 zrobiły to tylko 2 biblioteki, a w 2003, 9 bibliotek.

Rys. 1. Selekcja księgozbioru w systemie biblioteczno-informacyjnym PW

Osobny zakres prac selekcyjnych stanowią księgozbiory przejęte w latach 1997-2000 przez Bibliotekę Główną z likwidowanych bibliotek instytutowych. Do magazynów BG wprowadzono wówczas 12.954 woluminy. W przypadku tego zasobu selekcja prowadzona jest w pierwszym etapie pod kątem przydatności wydawnictw dla Biblioteki Głównej i Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Brane są także pod uwagę potrzeby przejętych przez Bibliotekę Główną czytelników likwidowanych Bibliotek. Wymaga to dokładnego sprawdzenia typowanych do

wprowadzenia do ewidencji BG pozycji. Z przejętych księgozbiorów w latach 1998-2004 do ewidencji BG wprowadzono łącznie 1223 woluminy, co stanowi niespełna 10% przejętych do magazynów wydawnictw. Reszta to druki zbędne. Jeżeli BG posiada w swoich zbiorach odpowiednią do potrzeb liczbę egzemplarzy lub aktualniejsze wydania, książka trafia na listy wykazów oferowanych innym bibliotekom. W pierwszej kolejności oferujemy książki bibliotekom sieci PW, w przypadku braku zainteresowania bibliotekom nowo otwartych szkół wyższych. W latach 2003-2004 udało się nam przekazać dla potrzeb nowo otwartych szkół o profilu technicznym 1992 woluminy. Pozostałe książki wykładane są w wypożyczalni dla studentów.

Likwidowanie bibliotek wymusza prace selekcyjne, bez względu na to, czy prowadzone są w ramach znoszonej biblioteki, czy już po przejściu do magazynów BG. Z danych zgromadzonych w Oddziale Kontroli i Aktualizacji Zbiorów wynika, że zainteresowanie innych bibliotek znajduje ok. 25% likwidowanych zbiorów i są to przeważnie wydawnictwa najnowsze. Reszta najczęściej przekazywana jest do bezpłatnego rozdawnictwa dla studentów.

Wnioski

Selekcja księgozbioru w bibliotece akademickiej jest procesem składającym się z wielu działań realizowanych przez poszczególne agendy. Jest pracochłonna i wymaga dużej wiedzy merytorycznej i zawodowej.

Doświadczenia Biblioteki Głównej pokazują że efektywne jest:

- Dokładne opracowanie procedur selekcyjnych i określenie zakresu prac poszczególnych oddziałów biblioteki.
- Ustalenie kryteriów selekcji odpowiednich dla poszczególnych grup dokumentów bibliotecznych.
- Zaangażowanie Biblioteki Głównej i przyjęcie roli koordynatora. Ważne jest to zwłaszcza w bibliotekach tworzących NZB, rzetelna analiza wykazów prowadzona w Oddziale Gromadzenia pozwala minimalizować ryzyko usunięcia pozycji cennej lub poszukiwanej przez inną bibliotekę. Dodatkową ochroną przed nietrafną decyzją selekcyjną jest wprowadzenie w Bibliotece Głównej statusu egzemplarza archiwalnego, który nie jest poddawany selekcji nawet w przypadku zniszczenia.
- Przygotowanie planów prac selekcyjnych i podział ich na etapy.
- Lepsze merytorycznie wyniki przynosi permanentne aktualizowanie zbiorów, aniżeli duże akcje usuwające jednorazowo w krótkim czasie znaczną część księgozbiorów. Łatwo wówczas o popełnienie błędu.

- Korzystnym jest wyodrębnienie na osobnych listach książek zniszczonych, zdekompletowanych, nieaktualnych, aby nie oferować ich innym bibliotekom, a tym samym skrócić procedury ubytковania.
- Szeroko rozumiana współpraca w ramach uczelni i poza nią w zakresie przekazywania ubytковanych książek. Wiele trafia do innych bibliotek, gdzie służy użytkownikom, a tylko zniszczone i zagrzybione są przekazywane na makulaturę. Inne znajdują miejsce w domowych księgozbiorach studentów i pracowników. Do wielu ubytковanych książek wykładanych w wypożyczalniach czytelnicy mają stosunek sentymentalny, (uczyli się z nich, napisał je ktoś im znany, itp.). Studenci traktują je jako uzupełnienie obowiązującej lektury, wzbogacającej domowy księgozbiór. Tym sposobem realizujemy jedno z praw Ranganathana i niewykorzystywana od kilkudziesięciu lat książka znajduje swojego czytelnika

Nie sposób przecenić znaczenia prac związanych z usuwaniem z zasobów zbędnej, niepotrzebnej w bibliotece literatury. Obecnie pojawia się także problem, który należy zasygnalizować, a jest nim ubytковanie dokumentów elektronicznych, ulegających jeszcze szybszej dezaktualizacji. Wiele nośników jest niewykorzystywanych z powodu zmian technologicznych w narzędziach, jakimi posługuje się zarówno biblioteka, jak i czytelnik.

Aktualizacją zasobów bibliotek akademickich ma szczególne znaczenia w tych, które gromadzą literaturę z dziedzin najszybciej się zmieniających i rozwijających. Zaniechanie tego elementu polityki gromadzenia prowadzi nieuchronnie do obniżenia jakości posiadanych zasobów, ich starzenia się, a w konsekwencji braku zainteresowania czytelników biblioteką. W przeładowanych magazynach trudno jest zarówno o prawidłowe zarządzanie jak i ochronę zwłaszcza przed grzybem i wilgocią, wydłużony jest czas obsługi czytelnika. Nie sposób mówić o nowoczesnej bibliotece akademickiej, spełniającej funkcje dla jakich została stworzona, jeżeli część jej księgozbioru jest nieaktualna i niepotrzebna użytkownikowi. Odwołajmy się do prawa Ranganathana: **książki są po to, aby z nich korzystać**

Bibliografia

- [1] Bandurski R.: *W sprawie gospodarki dubletami i drukami zbędnymi* „Bibliotekarz” 2000, nr 7/8, s. 28-31
- [2] Batorowska H., Czubała B.: *Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej* Kraków: Wydaw. Nauk. WSP, 1996
- [3] Biliński L.: *Selekcja zbiorów bibliotecznych warunkiem ich racjonalnego gromadzenia* „Bibliotekarz” 1995, nr 1, s. 18-24
- [4] Biliński L.: *Selekcja materiałów bibliotecznych* Warszawa: Wydaw. SBP, 2004
- [5] Dunin J.: *W sprawie aktualnych problemów gromadzenia bibliotecznego* „Przegląd Biblioteczny” 1998, nr 1, s. 15-23

-
- [6] Jagielska M.: *Gospodarka dubletami i drukami zbędnymi w bibliotekach akademickich w Polsce w kontekście przygotowywanej specjalizacji materiałów bibliotecznych w bibliotekach naukowych* „Roczniki Biblioteczne”. R.30 1986, z 1-2 s. 151-177
 - [7] Price de Solla D.J.: *Mała nauka wielka nauka* Warszawa: PWN, 1967
 - [8] Stefańczyk E.: *Problemy przechowywania zbiorów w bibliotekach akademickich i naukowych we Francji* „Bibliotekarz” 2001, nr 11 s. 7-10
 - [9] Warząchowska B.: *Selekcja zasobów i gospodarka drukami zbędnymi w BG UŚI* „Bibliotekarz” 1999, nr 6, s. 9-12
 - [10] Wojciechowski J. : *Z problemów organizacji zasobów bibliotecznych* „Przegląd Biblioteczny” 1998, nr 1, s. 5-14
 - [11] Wołosz J.: *Efektywna biblioteka publiczna w społeczeństwie informacyjnym* [on-line]. 2002 [dostęp 14 stycznia 2005]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/standardy/wolosz.php>
 - [12] Żmigrodzki Z.: *Obyś zbiory gromadził: dylematy czasu obecnego* „Przegląd Biblioteczny” 1998, nr 1, s. 31-37
 - [13] Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku O Bibliotekach (Dziennik Ustaw Nr 85 poz. 539)
 - [14] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 5 listopada 1999 r. w sprawie ewidencji materiałów bibliotecznych (Dziennik Ustaw Nr 93 poz. 1077)